

1916
(Naisasia.)

Utlåtande

med anledning av

Lagberedningens betänkande angående grunderna för ordnandet av makars rättsförhållanden.

Med avgivande av sitt betänkande angående grunderna för ordnandet av makars rättsförhållanden, daterat den 31 december 1912, har Lagberedningen fullgjort det uppdrag den erhöi av K. Senaten den 12 juni 1907 i den form Lagberedningen föreslagit i skrivelse av den 15 november 1910. I denna skrivelse förklarade Lagberedningen sig hava funnit, att en allmän opinion i denna fråga ännu icke utbildat sig, utan att tvärtom en stor meningsolikhet var rådande beträffande reformens allmänna riktning, och föreslog därför att densamma, innan utarbetandet av själva lagförslaget vidtog, måtte bemyndigas att uppgöra betänkande endast angående de huvudprinciper, som i frågan borde följas, samt att utlåtande om betänkandet skulle avfordras vederbörande myndigheter och andra av frågan intresserade, vilka utlåtanden skulle meddelas Lagberedningen till kännedom. — K. Senaten biföll till denna anhållan, och Lagberedningens betänkande innehåller följaktligen endast grunderna för ordnandet av makars rättsförhållanden.

Lagberedningens vädjan till av saken intresserade väckte givetvis genklang hos de kvinnoorganisationer,

vilka frågan ligger nära om hjärtat och vilka jämväl själva förut verkat för att bringa densamma under behandling.

På inbjudan av Suomalainen Naisliitto utsågo följande föreningar: Finsk Kvinnoförening, Helsingin Suomalaisen Seuran Naisjärjestö, Husmoderförbundet, Kvinnosaksförbundet Unionen, Nuorsuomalainen Naisklubi samt Svenska Kvinnoförbundet -- delegerade, vilka tillsammans med representanter för Suomalainen Naisliitto egde att granska Lagberedningens förslag och i sinom tid därom avgiva utlåtande. Till dessa ovan nämnda föreningars gemensamma kommitté anslöt sig sedermera ytterligare en representant för Finska Kvinners Nationalförbund.

Kommittén kunde icke för sig dölja det vanskliga i att fatta bestämd ståndpunkt till en så allmänt hållen, stundom svävande motivering jämte summariska klämmor, som de vilka här förelågo till behandling och vilka icke såsom en preciserad lagtext kunde giva en klar föreställning om det som åsyftades.

Ehuru Lagberedningen sedermera upplösts, har kommittén dock, övertygad om att Lagberedningens arbete en gång kommer att tillgodogöras för lösande av en fråga, som i en snar framtid måste bliva föremål för lagstiftning, velat angiva sin ståndpunkt beträffande de principer, som i Lagberedningens betänkande gjorts gällande.

Såsom Lagberedningen i sitt betänkande framhåller, hava redan länge inom olika medborgargrupper röster höjts för att påvisa ohållbarheten i de rättsförhållanden mellan äkta makar, vilka grunda sig på principen om mannens målsmanskap. Redan under ståndslanddagarna upptogs denna fråga inom representationen, och där, likasom bland kvinnorna som stodo utanför densamma, höjdes röster för målsmanskapets avskaffande. Lagen av den 15 april 1889 om makars egendoms- och gäldsförhållanden bragte vissa förbättringar till stånd på detta område, men många allvar samma missförhållanden kvarstodo dock, och så snart representationsreformen lämnat landets kvinnor tillfälle att direkte bringa sina önskningsmål inför lantdagen, se vi dem begagna detta med beaktansvärd samstämmighet. De petitioner om reformer inom äktenskapslagstiftningen, som inlämnades till de första enkammarlanddagarna, voro undertecknade av kvinnliga medlemmar av folkrepresentationen, tillhörande olika partier och samhällsklasser. Dessa petitioner voro enstämmiga i fordran på målsmanskapets avskaffande och rätt för hustrun att jämte mannen råda över barnen och hemmet. Den meningsolikhet, som i desamma förefanns, hänförde sig endast till formen för det åsyftade ändamålets nående, till valet av sätt och medel att tillfredsställande ordna hustruns medbestämmanderätt rörande familjens ekonomi.

Vi konstatera med tillfredsställelse, att Lagberedningen är beredd att avskaffa målsmanskapet, „detta

föråldrade och vilseledande, kvinnans och makans självkänsla sårande begrepp“, och finna förty ej skäl att mera ingående bemöta det resonemang, som avser att reducera detta begrepps betydelse. Vi kunna icke erkänna att „denna omständighet“ i lagen „ofta nog varit den närmaste anledningen till de anlopp, som företagits mot vår lagstiftning i nu förevarande avseende, och vilka av sådan orsak ofta nog berott mera på en missuppfattning än på rådande verkliga missförhållanden“. Det har ej blott varit ord som skrämt, utan fakta som känts, vilka vållat anloppen mot målsmanskapet. Lagberedningen nämner ock själv flere sådana band på den gifta kvinnans personliga frihet, som ej blott såra kvinnans och makans självkänsla utan jämväl vålla henne andra, mycket påtagliga svårigheter och lidanden, på intet vis till familjens gagn. Och om än mångenstädes i vårt land gift kvinnas ställning ej mera i alla avseenden är den, som lagens bokstav anger, och god sed, som sig bör, gått före lag, så bidrager lagen dock utan tvivel till att vidmakthålla föreställningen, att hustrun skall vara sin man underdånig till kropp och själ. Nu föreslår Lagberedningen emellertid målsmanskapets upphävande, och vi för vår del fästa stort avseende vid att detta, liksom i den danska och norska lagen, blir uttryckligen i lagtexten utsagt.

Ur målsmanskapets avskaffande framgår som omedelbar följd, att gift kvinna erhåller fullständig juridisk handlingsfrihet.

Lagberedningens beredvillighet att förorda målsmanskapets upphävande har berott därpå att man, även om man beviljar hustrun „full rättslig handlingsförmåga inom rättslivets olika områden“, „kan för hennes handlingsfrihet uppställa de större eller mindre inskränkningar, vilka familjens välfärd i ett eller annat

fall anses föreskriva". (S. 29). Härom kunna vi förena oss endast för så vitt man fasthåller vid att vardera makens allmänna handlingsfrihet måste vara begränsad genom de hänsyn och de band äktenskapet medför. Men vi vilja särskilt understryka följande sats i betänkandet: „Det nära förhållande, som genom äktenskapet uppkommer emellan mannen och hustrun, är i flere avseenden av mera etisk än juridisk natur och således beroende av andra lagar än dem staten utfärdar. På detta sakförhållande beror, att lagstiftaren måste lämna en icke ringa del av äkta makars personliga förhållanden helt och hållet oberörd. Beträffande andra återigen kan lagstiftaren utfärda endast allmänna, principiella rättssatser“. (S. 31.)

Såsom den första av dessa allmänna rättssatser nämnes med rätta i motiveringen den, „att makarna gemensamt ega taga vård om familjen och att vid omsorgen om densamma biträda varandra. Härigenom skulle den viktiga och utan tvivel riktiga principen, att hustru i avseende å omvårdnaden om familjens angelägenheter eger samma rättigheter och skyldigheter som mannen, komma till sin rätt“. (S. 32.) Den anförda principen anse vi emellertid ej komma till ett fullt klart uttryck i formuleringen av de ledande satserna å s. 79, där det heter: „Hustrun eger jämte mannen deltaga i vården om familjens gemensamma angelägenheter, till vilka jämväl hör frågan om barnens vård och uppfostran“, utan förordade följande lokution: Makarna ega att gemensamt taga vård om barnen och att biträda varandra vid omsorgen om densamma.

Ovan antydda förhållande torde väl i vida kretsar, vi våga säga de mest upplysta, anses vara normen för ett sannt äktenskap. Men lagstiftarens uppgift är ju i främsta rummet att fastslå normer, som skola gälla för

de fall, då konflikter inställa sig. Att denna uppgift särskilt i detta fall på grund av äktenskapets natur är av synnerligen grannlaga art och alls icke lätt, erkänner väl en och var. Lagberedningen finner ingen annan utväg i sådana fall, än att anförtro avgörandet åt endera maken. — Detta förefaller oss oegentligt. Där tvänne tvista, kan man väl ej a priori påstå att den ena har rätt, utan detta måste in casu avgöras av en tredje. — Lagberedningen erkänner att beslutanderätten främst borde lämnas åt den av makarna, som är mest skickad att handhava densamma, men som ett sådant generellt bedömande av kontrahenternas lämplighet medför svårigheter, så resolveras att „mannen dock i allmänhet har de största förutsättningarna att på det mera ändamålsenliga sättet leda familjen och övervinna de svårigheter, vilka i livet möta denna“, och att det förty „i vårt land såsom även annorstädes i världen bör vara mannen, som översta bestämmanderätten vid meningsolikheter i gemensamma angelägenheter skall förbehållas, likvisst med de begränsningar, som här nedan skola framläggas“. — Det förefaller som ljöde ur detta yttrande det gamla vigselformulärets ord: „Hustrurna skola vara sina män underdåniga såsom Herranom“.

I det följande synes man vara böjd att något förmildra intrycket av ovanstående proklamerande av mannens herradöme: „Men även om den slutliga bestämmanderätten i familjens angelägenheter sålunda i allmänhet tillhörde mannen, följde därav ingalunda att hustrun skulle förvägras yttranderätt i desamma“. Hon skulle få „deltaga i familjens ledning och medverka i vården av familjen“. Detta yttrande är sålunda avsett för de fall, då makarna icke komma överens, de för vilka legislativa normer äro av nöden. Är det antagligt, att då man för dessa fall på förhand bestäm-

mer, att mannens vilja skall ske, detta medgivande av yttranderätt åt hustrun, en yttranderätt, som, enligt vad vi kunna fatta, aldrig varit henne rättsligt förmenad, skall garantera henne något inflytande? Oss synes, att denna förklaring snarare skärper intrycket av det non possumus Lagberedningen ställer emot kvinnornas krav på medbestämmanderätt i familjens liv.

Begränsningen av mannens myndighet hänför sig enligt föreliggande förslag till hemmets inre hushållning samt till bestämmanderätten över de barn hustrun lagligen har hos sig i det fall, att makarna leva skilda. Hustrun får — så länge makarna sammanbo — råda över „den inre hushållningen“. Lagberedningen erkänner att uttrycket är obestämt men uppräknar uppköp av förnödenheter, antagande av tjänstefolk och andra biträden såsom innefattade däri, och anser begreppet dock vara nog givet för att kunna upptagas i lagen. — Av ålder gäller, att hustrun har rätt „till lås och nycklar“, men likasom detta område hittills varit oklart och svår begränsat, så torde det bli även framgent. Ty då mannen har att bestämma över de dörrar i vilka låsen sitta och över anskaffandet av det som gömmas där innanför, blir utövningen av hustruns rätt i själva verket beroende därpå, om sämja råder eller icke. Att man finner enahanda bestämmelser angående området för hustruns myndighet i den tyska och den schweiziska lagen har ej kunnat häva våra tvivelsmål. Vi betvivla nämligen att man skall finna begränsningen lätt genomförbar i de förhållanden som råda, t. ex. i vårt lands allmogehem med deras produktions- och konsumtionsförhållanden. Vi frukta att bondhustrun ej håller av den nya lagen skulle skyddas för beskyllningen att utöva bodrägt, då hon avyttrade ägg eller smör för att kunna inköpa andra oundgängliga förnö-

denheter, och vad anställande av tjänstefolk beträffar, skall hävdandet av hustruns rätt härutinnan ej håller te sig lätt. I själva verket komme Lagberedningen troligen att få rätt, då den (s. 35) säger, att „mannens bestämmanderätt principiellt omfattar ej blott den ena eller andra enskilda angelägenheten, utan hela den äktenskapliga sammanlevnaden, samt han genom sitt avgörande kan obefogat ingripa på det område, varå hustrun enligt det tidigare anförda borde få råda“.

Av de områden inom familjelivet, på vilka mannen enligt betänkandet bleve den rådande, nämnas särskilt bestämmandet av boningsort och bostad samt om barnens vård och uppfostran. Vad den första punkten beträffar, motiveras i betänkandet mannens bestämmanderätt med den gängse uppfattningen, att det är mannen, såsom den som tillför familjen dess existensmedel, som är familjens försörjare. En sådan uppfattning av familjeförsörjningen är dock, såsom vi längre fram skola söka påvisa, både trång och vilseledande. Lagberedningen erkänner emellertid att det finnes fall, då hustrun till huvudsaklig del försörjer familjen.

Vad valet av bostad beträffar, synes det oss naturligtast, att makarna härom samråda. Utslaggivande i fråga om boningsorten bleve dens åsikt, av vilken familjens utkomst huvudsakligen beror och av vars verksamhet vistelseorten betingas.

Vi tro att den största missräkning förevarande förslag berett kvinnorna förorsakats av dess avvisande hållning gentemot deras yrkande på rätt för modern att göra sin vilja gällande vid vården om barnen. Med rätta heter det i betänkandet: „Mera än kanske någon annan av de i nu gällande lag mannen tillerkända företrädesrättigheter, har den ifrågavarande av kvinnorna ansetts stridande emot en av gift kvinnas naturligaste

rättigheter, den att taga vård om sina barn, och ivrigt har i avseende å densamma yrkats på en ändring, som rättvisan förmenats påkalla.“ (S. 44.)

Medan Lagberedningen tidigare angående mannens målsmanskap yttrat, att detta är ett föråldrat och vilseledande, kvinnans och makans självkänsla sårande begrepp, tyckes man ej finna något skäl föreligga för kvinnornas klagomål över den av mannens målsmanskap härflytande rätten att i sista hand bestämma över barnen. „Denna rätt motsvaras emellertid å andra sidan av skyldigheten att i första hand taga vård om barnen och deras underhåll. Men oberoende härav har hustrun överallt tillerkänts rättighet att deltaga i omsorgen om barnen.“ (S. 45).

Man frågar sig: Vad menar man med att „i första hand taga vård om barnen?“ Vilken betydelse ger man då egentligen modersvården, den beprisade och besjungna? Är den för lagstiftaren en quantité negligeeable, som man räknar med eller ej, eller är den en förutsättning för familjens bestånd, en samhällsfaktor av det viktiga och betydande slag, att den borde tagas på allvar och givas det erkännande och den aktning, som finner ett uttryck i myndigheten, denna myndighet, som dock är ett villkor för uppfostrans handhavande? Lagberedningen hänvisar till lagstiftningen i Tyskland och Schweiz, men även där protesteras kvinnorna mot det betraktelsesätt, som tagit sig uttryck i denna människens lagstiftning.

Lika litet som Lagberedningen vilja vi förorda utvägen att tillerkänna fadern myndighet över gossarna, modern över flickorna. Men i motiveringen framträder ett betraktelsesätt, som vi ej kunna omfatta, ej ens fatta. Det heter: „Otvivelaktigt skulle det strida emot vårt folks rättsmedvetande och kunde kännas bittert för fadern, om han ej finge bestämma något

angående barnens uppfostran, ifall han hade endast döttrar, ehuru han i första hand dock skulle hava att svara för deras uppehälle och kostnaden för denna uppfostran“. Anföres detta endast som ett exempel på den känsla av orättvisa, som en sådan fördelning efter kön skulle framkalla, eller har man ej alls beaktat den känsla av bitterhet modern måste erfara, om hon hade endast söner och ej finge bestämma något angående deras uppfostran? Det senare synes sannolikt; i samma läge som fadern i det presumerade fallet vill man nu ställa modern. Ty även om bestämmanderätten över barnen fördelas efter kön, skulle väl vardera av föräldrarna få deltaga i omsorgen om de övriga. Man kan ej undgå att konstatera att faderns och moderns delaktighet i handhavandet av hemmets och familjens vård värdesättes väl ensidigt.

I likhet med Lagberedningen ville vi uttryckligen överlämna omsorgen om och ansvaret för barnen, oberoende av deras kön, åt föräldrarna gemensamt. Men medan Lagberedningen i de fall, då enighet icke kan ernås, överlämnar beslutanderätten åt fadern ensam, ville vi icke sålunda jämna vägen för maktspråk, event. maktmissbruk, utan hänvisa de tvistande till förmyndarnämnd eller domstol. Denna procedur har man ju dock ej kunnat utesluta i Tyskland och Schweiz. Vi äro övertygade om, att denna utväg icke skulle anlitas överhövan och att osäkerhet och olägenheter i praktiken dock ej skulle inställa sig. — Redan nu avslutar maken och modern i själva verket ofta en mängd överenskommelser, rörande barnens skolgång m. m. d., vilka enligt lag tillhöra mannen. Av synnerlig vikt för den allmänna rättsuppfattningen vore det likväl, att föräldrarnas likställighet i ifrågavarande avseende funnes tydligt formulerad i lagen.

Förutsättande att hustrun i vissa fall kan befinnas

mindre lämplig att utöva „en så vidsträckt myndighet“, som vården om den inre hushållningen innebär, anvisar Lagberedningen för detta fall åt mannen möjlighet att genom domstolsutslag få denna hustruns „så att säga naturliga handlingsfrihet“ upphävd. Med tillfredsställelse hava vi konstaterat, att Lagberedningen velat lämna den finska kvinnan en garanti mot mannens godtycke, som saknas i de schweiziska och tyska lagarna, vilka tillåta mannen att utan vidare fråntaga hustrun hennes befogenheter, hänvisade henne till domstol, om hon vill återfå dem.

Men — säger Lagberedningen — „i de fall då mannen missbrukar sin avgöranderätt i makarnas gemensamma angelägenheter, kan givetvis en motsvarande anordning hustrun till förmån icke ifrågakomma; att beröva mannen avgöranderätten är endast möjligt genom att, där giltiga skäl föreligga, ställa honom under förmynderskap.“ (S. 35). — Oss synes, att om den ena maken bevisligen missbrukar sin avgöranderätt i makarnas gemensamma angelägenheter, så är detta ett giltigt skäl för att avgöranderätten i dessa fall överlämnas åt den av de två, som skött sin uppgift till gemensamt gagn och bästa. Om en sådan utväg ej kan tillgripas, återstår ingen annan lösning än att sammanlevnaden upphäves.

En annan omständighet vilja vi beröra i detta sammanhang. Lagberedningen är beredd att bevilja den gifta kvinnan full juridisk handlingsförmåga, men framhåller på samma gång vikten av att äkta makars allmänna avtalsfrihet begränsas på grund av synpunkter beroende av äktenskapets innebörd och syftemål. Det tyckes oss vara klart att familjens välförstådda intresse måste vara normgivande för båda makarnas liv och handlingssätt, om överhuvudtaget familjelivet skall kunna bestå. Men begreppet familjens intresse får ej

göras till en pretext för onödigt eller obefogat inkräktande på individens handlingsfrihet, hustruns lika litet som mannens. Vi ville sålunda hava bestämmelsen angående inskränkning av hustruns avtalsfrihet ändrad därhän, att om arbetsavtal, som av make eller maka avslutats, eller näring, som han eller hon utövar, utgör ett hinder för att behörigen fylla de plikter, vilka åligga honom eller henne som make, i det de förorsaka familjen skam eller skada, kan domstol på yrkande av den förorättade maken upphäva avtalet eller förbjuda näringen.

Med erkännande av de många, enligt vår åsikt riktiga tankar och synpunkter som i betänkandet kommit till uttryck, måste vi anse att den lösning i frågan om makars olika maktbefogenhet inom familjegemenskapen, för vilken Lagberedningen stannat, knappt kan kallas en lösning därav. Är det en gång, som i betänkandet medges, förödmjukande för kvinnan som individ att stå under mannens målsmanskap, så är det förödmjukande för henne jämväl i egenskap av sina barns moder och såsom den ena kontrahenten i äktenskapet. Men, vi citera det än en gång, „äktenskapet är i flere avseenden av mera etisk än juridisk natur och således beroende av andra lagar än dem staten utfärdar“. Därför må lagstiftaren avhålla sig från att normera detaljer, som undandraga sig hans bedömande. Makarna må fritt med varandra rådslå, jemka, avslå och överenskomma. Kunna de det icke, må de vända sig till en skiljenämnd eller kompromissrätt. Denna kan tänkas antingen som en stående, inom kommunen tillsatt rätt eller som en rätt, vilken för varje tillfälle tillsättes av parterna, sålunda att vardera utser sin medlem och dessa två eller förmyndarenämnden utser en tredje, vilken fungerar som ordförande. I lagen kunde stadgas, i vilka fall kompromissrätt bör anlitas

samt i vilka fall dess utslag borde vara bindande, i vilka vad till domstol och högre rätt kunde komma i fråga.

Vardera maken finge således samma rätt att representera familjen utåt; om någondera missbrukade denna rätt, kunde domstol på den andra makens yrkande främtaga honom eller henne densamma. Lagberedningen, som finner hänvändningen till domstol olämplig, yttrar: „Sålunda skulle nämligen familjelivets intimaste förhållanden komma att bliva föremål för offentlig undersökning och handläggning, och genom sådan anordning skulle säkerligen både för hemmet och samhället uppstå betydande olägenheter.“ (S. 32.) Vi vilja emellertid påminna om att både den tyska och den schweiziska lagen, vilka upprepade gånger citerats som auktoritativa, förutsätta hänvändning till domstol.

Vi äro övertygade om att motviljan mot denna ofentlighet i de flesta fall skulle förmå makarna att undvika en konflikt eller att söka bilägga den i godo, ofta kanske genom ingående av bindande avtal om ordnandet av vissa detaljer rörande ledningen av familjeangelägenheterna. De möjligheter, som öppnats genom förslaget, att makar jämväl sinsemellan finge avsluta alla slags rättsärenden, äro enligt vårt förmenande bland de mest betydande reformer, vilka ställas i utsikt. Där emellertid förutsättningarna för en överenskommelse i en eller annan form icke förefinnas, är väl äktenskapet att hänföras till dem om vilka det säges: „Varder någondera makens välfärd genom makarnas sammanlevnad uppenbarligen äventyrad, är den i sina intressen hotade berättigad att upphäva sammanlevnaden“, varvid domstol eventuelt eger bestämma om underhållsbidrag.

Med tillfredsställelse konstatera vi erkännandet, att också lagstiftningen rörande makarnas förmögenhetsrättsliga förhållanden „i många delar är ganska föråldrad samt ej längre motsvarar de förändrade ekonomiska förhållandena“. Huvudfelet anse vi ligga däri, att lagstiftningen allt för litet beaktat, att äktenskapet i främsta rummet är en institution av etisk innebörd, som icke bör kunna göras till föremål för ekonomisk spekulation.

Den osäkerhet rörande önskvärda reformer på äktenskapslagstiftningens område, vilken Lagberedningen anser hava framträtt i vårt land, hänför sig, såsom vi tidigare påpekat, huvudsakligen till frågan, vilket egendomssystem man borde lägga till grund för ifrågasvarande lagstiftning, och synes oss denna tvekan vara en ganska naturlig följd av den olikhet i rådande levnads- och förmögenhetsförhållanden, som lagstiftningen har att taga hänsyn till. Men vilka meningsskiljaktigheter som än framträtt, har åtminstone på kvinnohåll full enighet varit och är rådande därom, att syftemålet med reformen bör vara, att hustrun befrias från det s. a. s. omyndighetsförhållande, vari hon för närvarande står gentemot sin man i fråga om vården av såväl sin egen som makarnas gemensamma egendom, samt att ytterligare garantier genom lag givas för att denna egendom icke utan hennes vetskap och bifall äventyras.

Den lösning Lagberedningen erbjuder genom att föreslå intagande i lagen av jämsides trenne typiska system, vilka grunda sig på: I) egendomsåtskillnad, II) sameganderätt i förvärvad egendom och III) allmän egendomsgemenskap, med full frihet för äktenskapskontrahenterna att vid äktenskapets ingående antaga något av dessa system som grund för sina inbördes förmögenhetsrättsliga förhållanden jämte rätt att med

iakttagande av vissa normer genom överenskommelse ytterligare modifiera detta system enligt sina personliga behov och intressen, synes oss överhuvud tillfredsställande. Enligt vår tanke är det ock på goda grunder Lagberedningen förordar, att makarna jämväl under äktenskapet må kunna, efter den personliga erfarenhet de vunnit, utbyta det antagna egendomssystemet mot ett annat, med förbehåll att tredje mans rätt icke därigenom kränkes. Att också vid en dylik anordning vissa svårigheter och konflikter kunna uppstå, beror på omständigheter, som delvis undandraga sig lagstiftarens reglering.

Men medan Lagberedningen föreslår att, därest något avtal rörande egendomssystem vid äktenskapets ingående icke egt rum, det system, som innefattar sameganderätt i förvärvad egendom, borde inträda som lagbestämt, anse vi att äktenskapskontrahenterna icke endast böra *berättigas* utan jämväl *förpliktas* att, efter erhållen upplysning om de tre systemens rättsliga innebörd, ovillkorligen före äktenskapets ingående själva göra sitt val mellan desamma. Genom en sådan lagbestämning icke endast toges i varje särskilt fall största möjliga hänsyn till de personers önsksningar och individuella förmögenhets-, förvärvs- och andra förhållanden, vilka ärna ingå äktenskap med varandra, utan bleve dessa personer därjämte tvungna — vilket vi anse både önskvärt och nödvändigt — att på förhand tänka sig in i de ekonomiska och rättsliga förhållanden, som bliva en följd av deras äktenskap.

Av de föreslagna systemen utgör det, som grundar sig på egendomsåtskillnad, det enklaste sättet att ordna makarnas egendomsförhållanden. Liksom före äktenskapet fortfar vardera maken att förvalta sin egendom, och vardera svarar för den gäld han eller hon gör. Men vardera maken är ock skyldig att efter sina

tillgångar och sin förmåga bidra till det gemensamma hemmets underhåll samt svara för de skulder, som detta kan kräva.

Enligt systemet „sameganderätt i förvärvad egendom“, vilket tar hänsyn såväl till vardera makens självständighetskrav beträffande besittningen och förvaltningen av enskild egendom, som också till äktenskapets fordringar på solidaritet och gemensamhet, skall samegendomen inskränkas enbart till det gods, som makarna under äktenskapet förvärva, varemot det gods, löst eller fast, som tillhörde endera vid äktenskapets ingående, liksom äfven det, som de under äktenskapet erhålla utan vederlag genom arv, gåva eller testamente, eller de föremål, som anskaffas i dess ställe, kommer att utgöra vardera makens enskilda egendom. Däremot skall avkomsten av enskild egendom anses höra till samboet. Vardera maken bör ha rätt att råda över sin enskilda egendom samt jämväl över avkomsten därav.

Det system, som innebär allmän egendomsgemenskap och som kan finnas praktiskt lämpligt i fall, där makarna samfält utöva en förvärvsverksamhet, såsom exempelvis vid jordbruk, kunna vi förorda endast med det förbehåll att *båda makarna* genom lagen tillförsäkras *lika förvaltningsrätt* över all samboets egendom, samt att egendom, som den ena maken erhåller genom gåva eller testamente, blir dennas enskilda egendom, som av honom eller henne med full dispositionsrätt förvaltas.

Beträffande förvaltningen av den samfälliga egendomen anser Lagberedningen, att denna i huvudsak bör tillkomma mannen. Häri kunna vi icke instämma. Lagberedningen utgår från förutsättningen, att mannen är familjens huvudsakliga försörjare och därför dess naturliga överhuvud. Med uttrycket familjeförsörjare åsyftas att det är familjefadern, som vanligen genom

förfärvsarbete tillför familjen pekuniära existensmedel. Vi ha redan framhållit som vår åsikt, att en dylik uppfattning av familjeförsörjningen är alltför inskränkt och ytlig. Familjens utkomst, välstånd och förkovran är, t. o. m. om man betraktar saken blott från den rent ekonomiska sidan, ingalunda beroende enbart av de penningmedel, vilka familjen har till sitt förfogande, utan till en mycket stor del, ja i själva verket till en desto större del, ju mera penningresurserna närma sig existensminimum, av det sätt, varpå dessa medel i den „inre hushållningen“ användas till familjens bästa. Ingen lär väl t. ex. kunna neka till, att det i eminent grad beror på arbetarhustruns flit, omtanke, ordningssinne och sparsamhet, om mannens knappa arbetsförtjänst räcker till för familjens behov. Men också under gynnsamma ekonomiska förhållanden utgör familjemoderns oavbrutna omsorg om hus och hem och om barnens fysiska vård och sedliga uppfostran en prestation, som av inga lejda arbetskrafter kan utföras och som sålunda icke i penningar kan uppskattas. Hustruns arbete i hemmet har således för familjens utkomst och välgång ett lika stort värde som mannens förfärvsverksamhet.

Men det är vidare att märka, att hustrun icke endast såsom den vårdande, upprätthållande, utan mycket ofta äfven direkt producerande deltar i verksamheten för familjens underhåll. I största omfattning äger detta rum i de tusentals familjer, som bilda vår jordbrukande allmoge, av vars idoghet landets odling är beroende. I alla dessa hem arbeta ju som känt båda makarna i förening på gårdens skötsel och förkovran, och varderas arbete är lika nödvändigt och värdefullt för gårdens drift och således i lika grad bidragande till familjens försörjning.

Det finnes dessutom talrika fall, då kallelse eller

särskilda anlag anvisa jämväl hustrun en självständig förvärvsverksamhet samt dessutom de oräkneliga fall, då hon med eller mot sin vilja ser sig nödsakad att för familjens uppehälle ägna större eller mindre del av sin tid åt förvärvsarbete.

Då, såsom alla dessa exempel visa, mannen icke ensam är familjens försörjare, synes han icke heller rättvisligen kunna göra anspråk på att allena råda över familjens samegendom, utan bör förvaltningsrätten tillhöra båda makarna med lika rätt och i alla viktigare fall av dem gemensamt utövas. Utan den andra makens bifall i laga form må den ena icke försälja, bortskifta, bortskänka eller förpanta boets gemensamma egendom, ej heller må någondera utan den andras bifall ingå sådana förbindelser (lån, borgen m. m.), för vilka boets gemensamma egendom svarar eller varigenom familjens utkomst äventyras.

Om samegendomens förvaltning är förenad med affärsrörelse eller eljes erfordrar en mera enhetlig ledning, synes denna kunna utan svårighet åstadkommas sålunda, att den ena maken genom fullmakt, som årligen förnyas, överlåter sin förvaltningsrätt åt den andra. Missbrukar fullmaktens innehavare densamma, så att familjens utkomst därigenom äventyras (samma skäl som betinga boskillnad), så må fullmakten kunna återkallas före årets utgång.

I de fall då makarna gemensamt ägna sin verksamhet åt skötandet av hemmets ekonomi, såsom t. ex. vid jordbruk, må båda makarna med lika rätt disponera över arbetets och egendomens avkomst, varvid vardera närmast äge att bestämma över de inkomster och utgifter, som falla inom hans eller hennes verksamhetsområde.

I hemmens intresse äro vi måna om, att lagstiftaren må söka så begå, att icke familjemoderns arbete

i hemmet stämplas som mindre värt än förvärvsarbete utom hus och hon ställes i en ekonomiskt ofördelaktigare och mera beroende ställning än den hustru, som har arbetsförtjänst utom hemmet. Detta blir onekligen fallet, om enbart den utåt arbetande maken betecknas som den försörjande, den närande, den åter, som vårdar hus och hem och barn, som den försörjda, den beroende, den tärande medlemmen. Det är allmänt känt, att nu gällande förvaltningssystem lett till att hustrun, därest hon icke sysslar med förvärvsarbete och icke äger enskild förmögenhet, som hon genom äktenskapsförord förbehållit sig rättigheten att förvalta, i regeln icke äger några andra penningmedel att förfoga över, varken för eget eller barnens och hushållets behov, än dem mannen på hennes anhållan därom för varje gång godhetsfullt beviljar, sedan han efter eget skön provat utgiftens behövlighet. Huru orättvist och förödmjukande ett dylikt ekonomiskt beroende måste kännas för familjmodern, som offerar alla sina krafter för hemmet, borde icke vara svårt att fatta, om man tar i betraktande den överallt i vår tid framträdande berättigade strävan efter självbestämmanderätt och ekonomisk oavhängighet.

Upprörande är, att den utväg, som av bondhustrur på många orter anlitas, att genom försäljning av gårdens produkter förskaffa sig något pengar ej blott för sina personliga utan jämväl för familjens behov, fortfarande av lagen stämplas såsom bodräkt.

Vi inse till fullo, att det möter praktiska svårigheter att i pengar uppskatta det arbete, som av hustrun i hemmet utföres, samt att genom lagbestämningar tillförsäkra henne en motsvarande ersättning därför av samboets inkomster. Att för husmodern skulle beräknas lön för detta arbete — ett yrkande, som ibland framställts — torde helst lämnas att, om kontrahen-

terna sådant önska, införas i deras inbördes avtal. Däremot tro vi, att redan mycket bleve vunnet, om det i lagen uttryckligen utsades, att den av makarna, som ägnar sin huvudsakliga verksamhet åt hemmets och barnens vård, äger rätt till skälig andel av samboets, eventuellt den andra makens inkomst, med full dispositionsrätt däröver för bestridande av utgifterna härför samt för sina egna behov. Ett dylikt uttalande med lagens auktoritet skulle — vi äro förvissade därom — kraftigt påverka den allmänna uppfattningen och seden i alla de hem, som överhuvud respektera lagens anda och mening. Där grova missförhållanden fortfarande förekomme, kunde stadgandet även tjäna som utgångspunkt för en vädjan till rättsvårdande myndighet.

Ytterligare borde i lagen fastslås, att vilket egendomssystem som än för varje äktenskap bleve gällande, vardera maken ägde att i förhållande till sin arbetsförmåga och sina tillgångar bidra till familjens uppehälle.

Som en oavvislig konsekvens av de förändringar i lagstiftningen rörande äkta makars förmögenhetsförhållanden, vilka av Lagberedningen föreslagits och även av oss förordas, anse vi att jämväl hos oss, liksom i flere andra länder, makar böra beviljas rätt att taga arv efter varandra i jämbredd med barnen, men framom andra släktingar. Make står närmare sin maka än några fränder. Att en hustru efter barnlöst äktenskap vid mannens död måste gå från gård och grund om hemmanet tillfallit honom såsom arvejord, uppfattas av henne såsom bitter oförrätt och erkännes numera allmänt så vara. Genom de föreslagna inskränkningarna i samegendomens omfång ävensom i de fall då egendomsåtskillnad i större eller mindre utsträckning bleve gällande, komme vid äktenskapets upplösning genom

döden den efterlevande maken eller maken ofta att råka i en utblottad belägenhet, ifall han eller hon icke i lag tillförsäkras rätt att ärva sin make. Vidtages icke denna åtgärd samtidigt med den föreslagna reformeringen av lagstiftningen rörande makars egendomsförhållanden, synes det oss fara värt, att reformen komme mera ont än gott åstad. Enligt vår åsikt borde makars arvslott bestämmas lika med den nuvarande giftorätten samt tillfalla den efterlevande maken med full äganderätt som laga arvslott. Det hinder, som förmenats ligga i arvejordens på landet särställning, våga vi hoppas lagstiftningen skall avlägsna.

På grund av det som ovan framhållits anse vi, att lagstiftningsreformen borde gå ut på genomförandet av i huvudsak följande principer:

1. Beträffande makars personliga förhållanden.

1) Mannens målsmanskap avskaffas och gift kvinna erkännes vara berättigad att avsluta alla slags rättsärenden, jämväl med sin man, samt att uppträda inför domstolar och övriga myndigheter såsom käreande eller sökande samt svarande, så ock att idka näring. (Lika med Lagberedningen).

2) Makarna äga att gemensamt taga vård om barnen och att biträda varandra vid omsorgen om desamma.

3) Vardera maken äger samma rätt att representera familjen utåt. Missbrukar någondera maken denna rätt,

kan domstol på den andras yrkande fråntaga honom eller henne densamma.

4) Varder någondera makens välfärd genom makarnas sammanlevnad uppenbarligen äventyrad, är den i sina intressen hotade berättigad att upphäva sammanlevnaden. Därvid äger domstol på gjort yrkande bestämma, huruvida och i vad mån den make, som upphävt sammanlevnaden, är berättigad att av den andra bekomma underhåll.

5) Leva makarna skilda, tillkommer avgöranderätten i fråga om barns uppfostran den, som lagligen har barnet hos sig. Missbrukas denna rätt, kan den andra maken vända sig till förmyndarnämnd eller domstol för vinnande av rättelse. (Lika med Lagberedningen 6).

6) Om arbetsavtal, som make avslutat, eller näring, som han eller hon utövar, utgör ett hinder för honom eller henne att behörigen fylla de plikter, vilka åligga make, i det de förorsaka familjen skam eller skada, kan domstol på yrkande av den förorättade maken upphäva avtalet eller förbjuda näringen.

II. Beträffande makars egendomsförhållanden.

1) I avseende å ordnandet av makars egendomsförhållanden upptagas i lagen alternativt tre olika, till sina enskildheter reglerade egendomssystem, nämligen ett som grundar sig på samäganderätt i förvärvat egendom, ett byggt på allmän egendomsgemenskap och ett grundat på egendomsåtskillnad. (Lika med Lagberedningen).

2) Vid gestaltandet av dessa egendomssystem bör, utom annat, iakttagas:

a) att åtskillnaden mellan fast egendom och lös egendom upphäves;

b) att vardera maken bör få råda över sin enskilda egendom, avkomsten därav samt sin arbetsförtjänst;

c) att vardera maken är skyldig att i förhållande till sin arbetsförmåga och sina tillgångar bidra till familjens underhåll;

d) att vid egendomsgemenskap avkomsten av vardera makens enskilda egendom och arbetsförtjänst tillhör samboet;

e) att beträffande samegendom förvaltningsrätten tillhör båda makarna med lika rätt och i alla viktigare fall bör av dem gemensamt utövas sålunda, att den ena maken icke utan den andras bifall må försälja, bortsqifta, bortsänka eller förpanta gemensam egendom, ej heller må någöndera utan den andras bifall ingå sådana förbindelser (lån, borgen m. m.), för vilka gemensam egendom svarar eller varigenom familjens utkomst äventyras;

f) att den av makarna, som ägnar sin huvudsakliga verksamhet åt hemmets och barnens vård, äger rätt till skälig andel av samboets, eventuell den andra makens inkomst, med full dispositionsrätt däröfver för bestridande av utgifterna härför samt för sina egna behof.

3) Äktenskapskontrahenterna äro skyldiga att före äktenskapets ingående genom avtal överenskomma enligt vilket av ovannämnda tre system, med eller utan ändringar, de önska ordna sina egendomsförhållanden. Sådant avtal, som jämväl kan ändras under äktenskapets förlopp, bör på föreskrivet sätt kungöras samt stadganden i lagen upptagas, som betrygga tredje mans rätt.

4) Makar taga arv efter varandra i jämbredd med barnen, sålunda att makes arvslott motsvarar den nuvarande giftorätten.

Helsingfors den 5 april 1916.

Elin Holmberg

för Finsk Kvinnoförening.

Ida Nordman

Aini Nevander
för Finska Kvinnors
Nationalförbund.

Tilma Hainari
för Helsingin Suomalaisen
Seuran Naisjärjestö.

Hanna Heikel

för Husmoderförbundet.

Jenny af Forselles

för Kvinnosaksförbundet Unionen.

Annie Furuhjelm

Ellinor Ivalo

för Nuorsuomalainen Naisklubi.

Lucina Hagman

för Suomalainen Naisliitto.

Tekla Hultin

Fanny Hult

för Svenska Kvinnoförbundet.